

Červen 2024

NADCHÁZEJÍCÍ ČESKÉ VOLBY OPTIKOU EUROVOLEB

Jan Rovenský

Shrnutí

Letošní volby do Evropského parlamentu naznačily několik trendů týkajících se změny dynamiky na české politické scéně, které mohou hrát důležitou roli v podzimních volbách do krajských zastupitelstev a Senátu, a zejména do Poslanecké sněmovny příští rok. Výrazný nárůst účasti, úspěch opozičních stran, pokles podpory vládních uskupení a existenční problémy některých partají ukazují na významné změny, které brzy mohou přepsat politickou mapu v České republice.

Hlavní body

- Mobilizace voličů a úspěch opozice: vysoká účast a dobré výsledky opozičních stran jako je ANO, Stačilo!, Motoristé sobě a Přísaha, otevírají nové možnosti pro sestavování vlády po sněmovních volbách v roce 2025.
- Pětikoalici a SPD dochází dech: evropské volby potvrdily ztrátu důvěry veřejnosti vůči vládním stranám, které dohání neplnění slibů a absence programu. Ukázalo se, že největší poražení jsou partaje prosazující radikální řešení ať v podání Pirátů, nebo SPD. SOCDEM pokračovala v trajektorii do politického zapomnění.
- Uskupení si převážně udržely svá voličská jádra, jen Motoristé sobě s Přisahou získávali hlasy napříč spektrem. K eurovolbám i tak nepřišlo skoro 2,5 milionu lidí. Jejich hlasy budou v nadcházejících volbách klíčové.

Úvod

Letošní volby do Evropského parlamentu přinesly řadu překvapení – vítězství ANO, nečekaně výrazný úspěch koalice Stačilo! i Motoristů a Přísahy, studenou sprchu pro Spolu a STAN, debakl pro Piráty a SPD a další hřebíček do rakve pro SOCDEM.

Přestože v některých členských zemích EU (Francii, Belgii i Německu) eurovolby způsobily otřesy na domácí politické scéně, v Česku nelze před sněmovními volbami v říjnu 2025 očekávat zásadní posuny. To je dáno především skutečností, že pětikoalice ve sněmovně disponuje pohodlnou většinou, a přestože z evropských voleb vládní strany odešly poraženy, nešlo v absolutních číslech o výprask.

Letošní hlasování však naznačilo směr, kterým by se česká politická scéna mohla za rok a půl při volbách do Poslanecké sněmovny posunout. A změny to skutečně mohou být velké, jak ukazuje pohled na volební účast, výsledky jednotlivých politických subjektů i přesuny voličů.

(Na evropské volby) rekordní volební účast

Jedním z největších překvapení je bezpochyby počet odevzdaných hlasů. Volební účast byla od vstupu ČR do EU v roce 2004 rekordní, k urnám přišlo 36,5 % voličů. V letech 2004, 2009 a 2019 to bylo jen cca 28 %, v roce 2014 dokonce pouhých 18 %.

Právě (na eurovolby) vysoká účast měla velký vliv na vítězství hnutí ANO. Předsedovi Andreji Babišovi, lídryni eurokandidátky Kláře Dostálové i dalším politikům hnutí se podařilo přesvědčit své voliče o důležitosti voleb do Evropského parlamentu. Zkušenost, že hnutí umí mobilizovat vlastní příznivce stejně jako vládní strany nebo Miloš Zeman v druhém kole prezidentských voleb v roce 2018, bude pro ANO významný motivační faktor ve sněmovních volbách.

Kromě hnutí ANO se ukázalo, že své sympatizanty dokázaly přesvědčit také mimoparlamentní strany jako KSČM (hlavní tahoun koalice Stačilo!) a Motoristé s Přísahou, které čerpaly z řady hlasů, které masivně propadly ve sněmovních volbách v roce 2021. Stačilo! pomohlo jak upozaděním značky KSČM, tak velkou aktivitou a viditelností lídryně Kateřiny Konečné. Motoristům, jejichž lídra Filipa Turka ještě před půl rokem znali jen fajnšmekři, pomohly antikampaně Zelených, SPD a především STAN. To až díky útokům ze strany politických konkurentů se Turek stal veřejně známým.

Na volební účast měla vliv nejen schopnost opozičních stran mobilizovat svoje voliče, vhodně zvolená témata (boj proti ilegální migraci, revize Green Dealu, obrana suverenity ČR, reforma EU), ale také narůstající nespokojenost lidí s (ne)výsledky Fialovy vlády. Pokud se opozičním stranám podaří udržet vysokou míru aktivity svých voličů a budou akcentovat témata, která jsou pro veřejnost důležitá, budou mít vládní uskupení ve sněmovních volbách v roce 2025 velký problém.

Vítězná opozice: ANO, Stačilo!, Motoristé sobě a Přísaha

Výhra v evropských volbách znamenala pro hnutí ANO po více než dvou letech v opozici velkou vzpruhu. Výsledky potvrdily, že strategie systematické a tvrdé kritiky Fialovy vlády, nastolování témat, která na veřejnosti rezonují, práce stínového kabinetu a důsledné využívání potenciálu sociálních sítí, přináší svoje ovoce, a to dokonce ve volbách, kterým dosud řada voličů ANO nepřikládala důležitost. Držet se tohoto postupu ve sněmovních volbách se tedy zdá být logické.

Evropské volby dále ukázaly, že ANO si nejen drží roli favorita, ale daří se mu získávat další pozice – s výjimkou velkých měst (Prahy, Brna, Plzně, Českých Budějovic a jejich okolí) totiž hnutí Andreje Babiše dokázalo vyhrát v naprosté většině okresů. Do krajských a senátních voleb na podzim letošního roku

a do sněmovních voleb v roce 2025 má tak hnutí ANO dobrou výchozí pozici. Přání čelných politiků, aby bez ANO nebylo možné sestavit příští vládu, se tak vůbec nezdá být nereálné.

Zajímavý mezitest bude, zda se Babišovu hnutí podaří mobilizovat voliče i v senátních volbách, kde se ANO historicky příliš nedaří. Případné rozbití hegemonie stran pětikoalice v horní komoře parlamentu by bylo významným momentem a usnadnilo by případnému kabinetu pod taktovkou ANO vládu. Právě senátní volby mohou být vhodnou příležitostí k vyzkoušení širší spolupráce mezi hnutím ANO, Stačilo! a Motoristy a Přísahou, například stavěním společných kandidátů nebo vzájemnou podporou. Potenciál ke spolupráci mezi ANO a oběma koalicemi by byl i na krajské úrovni, kde po volbách před čtyřmi lety strany pětikoalice mnohdy vítězné Babišovo hnutí obešly.

Nakolik Stačilo!, Motoristé sobě a Přísaha zasáhnou do krajských a senátních voleb, se teprve uvidí, jejich účast ve sněmovních volbách příští rok je ale de facto daná. Vzhledem k tomu, že v eurovolbách Motoristé sobě a Přísaha skončili třetí a Stačilo! obsadilo čtvrté místo za ANO a koalici Spolu, jsou obě uskupení životaschopné projekty i pro rok 2025. Pokud by se alespoň jednomu z nich podařilo probojovat se do dolní komory, mohlo by se stát juniorním partnerem v případné vládě ANO.

Pro hnutí ANO v posledních letech totiž nebyl největší problém nedostatek voličské podpory, ale především nedostatek koaličního potenciálu. Ten se naplno projevil po sněmovních volbách v roce 2021, kdy propadlo cca milion hlasů (mj. pro strany jako Přísaha, KSČM nebo sociální demokracie) a kdy jiné strany nechtěly s Babišovým hnutím spolupracovat, přestože by vytvořily stabilnější a méně početnou koalici. Letošními eurovolbami tak strašák absence koaličního partnera padá, ostatně předseda ANO Andrej Babiš záhy po eurovolbách prohlásil, že s lídrem kandidátky Motoristů a Přísahy Filipem Turkem a jedničkou kandidátky Stačilo! Kateřinou Konečnou se „dá mluvit“ na rozdíl od koalice Spolu. Na druhou stranu Stačilo! nebo Motoristé sobě s Přísahou čerpají z podobného elektorátu jako právě Babišovo hnutí. Hranice mezi koaličním partnerem a stranou, která vítěze obere o důležitá procenta a oslabí jej, tak může být velmi tenká.

Úspěch v eurovolbách bude živou vodou pro komunisty, kteří v roce 2021 vypadli ze sněmovny. Především upozadění značky KSČM, která řadu lidí stále dráždí, pod hlavičku nacionálně-levicové koalice Stačilo!, může být tím receptem, který komunisty znovu vrátí do vysoké politiky. Zdá se tedy velmi pravděpodobné, že Kateřina Konečná bude chtít uskupení zachovat i příští rok. Pokud tomu tak bude, může mít ale koalice Stačilo! problém s hledáním lídra; zatím to nevypadá, že by Konečná chtěla opustit mandát europoslankyně a kandidovat do dolní komory.

Více otazníků je kolem pokračování koalice Motoristů sobě a Přísahy, jelikož z programového hlediska obě strany akcentují jiné politické priority. Voliči ale ukázali, že spojení „staré dobré“ euroskeptické laissez-faire pravice s hnutím zaměřeným na bezpečnost a boj proti korupci jim nevadí. Vzhledem ke skutečnosti, že Robertu Šlachtovi v minulých sněmovních volbách chyběly jen tři desetiny procenta k tomu, aby Přísaha zasedla ve sněmovně, se pokračování spojení jeví jako logická strategie, která obě strany může dostat do dolní komory. Nakolik spojení eventuálně vydrží po volbách, to už je jiná otázka.

Žlutá karta pro Spolu a STAN

Ztráta jednoho mandátu a celkové druhé místo není pro koalici Spolu technicky žádná katastrofa. ODS, TOP 09 a KDU-ČSL sice nedokázaly splnit svoje hlavní předsevzetí, tedy porazit Andreje Babiše, ale na rozložení sil ve sněmovně nebo na stabilitu Fialovy vlády prohra v evropských volbách v krátkodobém horizontu vliv mít nebude.

Nicméně eurovolby znamenaly první porážku vládních partají od roku 2021, a to ve volbách, kde se stranám pětikoalice tradičně dařilo, jelikož k nim chodili hlavně jejich voliči. To už beze zbytku neplatí. Ukazuje se, že i opozice dokáže mobilizovat svoje voliče, že nespokojenost veřejnosti s Fialovou vládou, jíž došlo porušování předvolebních slibů, neplnění programu a posedlost Antibabišem, je značná. Symbolické je, že pokud by se výsledky eurovoleb překlápily do výsledků voleb do Poslanecké sněmovny, strany pětikoalice by nedokázaly sestavit vládu (pětikoalice by měla jen 37 %, opoziční strany 51 %). To jsou vážná varování pro Fialovu vládu.

Výsledky eurovoleb ještě více nahlodají stabilitu nesourodé koalice Spolu. Opět se ukázalo, že společným projektem sice ODS zachraňuje skomírající TOP 09 a KDU-ČSL, které by z vysoké politiky již dávno vypadly, ale zároveň ji setrvávání v koalici s těmito dvěma stranami s postupujícím časem stále víc a víc poškozují, když přichází o voliče. Kvůli Spolu se v pasti ocitla KDU-ČSL, která paběrkuje kolem podpory 2 % kvůli sociálně necitlivým opatřením Fialova kabinetu, odchod z koalice by ale pro lidovce znamenal politickou smrt. Nejvíce je tak spojenectví prospěšné pro TOP 09, která díky Spolu rozšířila svůj zisk europoslanců, zatímco ODS a KDU-ČSL tratily.

Pnutí v rámci Spolu není po evropských volbách tak velké i proto, že s oficiálním pořadím kandidátky nezáleželo na kroužkování. K tomu nedošlo nikoli proto, že by voliči nekroužkovali (naopak, někteří kandidáti dostali víc preferenčních hlasů než nově zvolení europoslanci), ale proto, že počet preferenčních hlasů nepřekročil 5 % všech voličů koalice, tudíž se kroužkování nebralo v potaz. Navíc na kandidátku Spolu nebyla připuštěna některá známá jména (Miroslav Kalousek, Hayato Okamura), jejichž přítomnost by s oficiálním pořadím téměř jistě zamávala. Ve sněmovních volbách tak situace může být jiná, tam může dojít ke skutečně „bratrovražednému“ kroužkování jako v případě koalice Pirátů a STAN ve sněmovních volbách v roce 2021.

Pokud jde o hnutí STAN, bylo páté místo po Motoristech a Přísaze a Stačilo! hořkým zklamáním. Volby ukázaly, že na nekritický obdiv k EU, zelené politice, euru a bagatelizaci nebezpečí migračního paktu, slyší jen velmi málo lidí. Jednociferný výsledek u strany, které průzkumy řadily často na třetí místo, STAN oslabí a může znejistit jeho voliče do dalších voleb.

Debakl pro Piráty a SPD, fáze klinické smrti pro SOCDEM

Ještě hůř než STAN dopadli jejich někdejší spojenci Piráti, kteří razili podobnou liberálně-progresivistickou politiku vůči EU. Výsledek procento nad hranicí vstupu do sněmovny není dobrou vizitkou a ukazuje, že kouzlo „dredaté“ strany se již vyčerpalo. Přičte-li se k tomu nevýrazné působení ve vládě, absence výsledků a nedostatečná sebereflexe vedení strany, mají Piráti do sněmovních voleb zaděláno na existenční problém.

Vyhledky pro SPD jsou ve srovnání s Piráty ještě horší. Partaj, která až do evropských voleb gravitací osobnosti svého předsedy Tomia Okamury přitahovala radikálnější protestní hlasy a u které se zdálo, že má svých cca 9 % voličů jistých, se najednou ocitla nebezpečně blízko pětiprocentní hranice pro vstup do sněmovny. Vzhledem k tomu, jak moc výsledek SPD ve volbách do Evropského parlamentu negativně ovlivnil zisk koalic Stačilo! a Motoristů a Přísahy, straně Tomia Okamury reálně hrozí, že se příští rok nemusí probíjet do dolní komory. A i v případě, že by SPD měla své poslance, nemusí hlasy okamurovců být nezbytné pro sestavení příští vlády.

Největším poraženým letošních eurovoleb je SOCDEM, která navzdory zkušenému a rétoricky zdatnému lídrovi kandidátky Lubomíru Zaorálkovi získala jen 1,86 % hlasů. Tento výsledek je o to víc ponižující, jelikož strana nedokázala porazit stranu PRO Jindřicha Rajchla, která získala 2,15 % hlasů. Vyhledky někdejšího levicového hegemonu se tak nezdají příliš optimistické. SOCDEM se nachází ve fázi klinické smrti, kdy její politická relevance a schopnost oslovit voliče jsou na historickém minimu. Snahy

předsedy Michala Šmardy o revitalizaci partaje zahrnující změnu názvu a loga, a snaha oslovit nové voličské skupiny, zatím nepřinesly očekávaný efekt. Pro SOCDEM bude klíčové, zda dokáže reagovat na aktuální politické výzvy, přijít s atraktivním programem a kandidáty a vyhrabat se z politického suterénu, kam se sama zahrnala. Pokud se SOCDEM nepodaří udržet si pozice v podzimních krajských volbách, návrat do sněmovních lavic v roce 2025 by byl na úrovni zázraku.

Přesuny voličů

Zajímavostí letošních voleb jsou také přesuny voličů, respektive fakt, že ti, kteří se zvedli a šli volit, většinou volili stranu, pro kterou hlasovali ve sněmovních volbách v roce 2021. To se týká hnutí ANO, koalice Spolu, Pirátů, STAN i KSČM. Zbytek voličů SOCDEM se přesunul k ANO, SPD se potýkala s odlivem voličů směrem ke Stačilo! i koalici Motoristů sobě s Přísahou.

Právě elektorát poslední zmíněné koalice se radikálně proměnil ve srovnání se sněmovními volbami v roce 2021. Motoristé sobě s Přísahou zaznamenali úspěch díky přesunu voličů nejen od ANO, SPD a koalice Stačilo!, ale také od SPOLU a STAN. Přibližně 35–40 % jejich voličů se rekrutovalo od lidí, kteří v předchozích volbách nevolili vůbec. Tento přesun byl částečně způsoben lídrem společné kandidátky Filipem Turkem i jednoduchou kampaní.

Analýza volebních výsledků ukazuje, že Motoristé sobě a Přísaha dokázali získat široké spektrum voličů z levicových i pravicových stran nespokojených s aktuální politickou situací. Je však nepravděpodobné, že tato podpora napříč politickým spektrem vydrží až do voleb, kde se obě strany, nebo případná koalice, bude přeci jen muset více programově profilovat. Různorodá podpora v eurovolbách téměř jistě souvisí s efektem nové strany na politické scéně, která voliče přilákala na „ochutnávku“ jako v minulosti například TOP 09 nebo Věci veřejné. Ve sněmovních volbách příští rok se tak můžeme dočkat podobně radikálních přesunů směrem od Motoristů sobě a Přísahy.

Je třeba také vzít v potaz, že k volbám nepřišlo 2,46 milionů lidí. Právě tito lidé představují velkou neznámou a mohou v roce 2025 významně promluvit do konečných výsledků.

Závěr

Výsledky letošních eurovoleb v České republice přinesly nejenom zajímavá politická překvapení, ale také naznačily možné směřování české politické scény v nadcházejících měsících. Mobilizace voličů, úspěch opozičních stran, ale i ztráta pro některé etablované politické subjekty, vyvolávají důležité otázky ohledně budoucnosti politické krajiny v ČR.

Výsledky evropských voleb potvrdily trend propadu důvěry veřejnosti vůči vládním stranám a přesuny na pozicích v opozici. Ukazuje se, že odliv voličů od SPD směrem k Stačilo!, Motoristům sobě a Přísaze může být faktorem, který by mohl hnutí ANO umožnit sestavit příští vládu. Nepřesvědčivé výsledky Pirátů a STAN otevírají další prostor na politickém bojišti. Smutnou epizodou je pak žalostný výsledek SOCDEM, která v následujících měsících bude hrát o svoji politickou existenci.

Zdroje

- Český statistický úřad (2024). Volby do Evropského parlamentu konané na území České republiky ve dnech 07.06. – 08.06.2024. <https://www.volby.cz/pls/ep2024/ep?xjazyk=CZ>
- Doubravová, B. (2024, 10. 6.). „Šlachta: Lidé mají SPD už plné zuby. Turek neonacista není, já byl v kampani tvrdší“. Aktuálně.cz. <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/slachta-rozhovor/r~afd03b5426fb11efa1910cc47ab5f122/>
- Echo24.cz (2024, 10. 6.) „Lidé hlasovali proti vládě. Kdyby takto dopadly volby do Sněmovny, koalice by nesestavila vládu“. <https://echo24.cz/a/HJZXg/zpravy-domov-volby-do-evropskeho-parlamentu-vladni-strany-by-nesestavily-vladu>
- Echo24.cz (2024, 12. 6.) „Kde se vzaly hlasy pro Turka a Motoristy? Házeli jim to lidé zleva zprava“. <https://echo24.cz/a/H3vwG/zpravy-domaci-prisaha-motoriste-volicska-podpora-analyza-ods-pirati-volici-volby>
- Korecký, M. (2024, 10. 6.) „GLOSA: Babišovi vyšla generálka na parlament“. iDnes.cz. https://www.idnes.cz/volby/glosa-volby-evropsky-parlament-ano-spolu.A240609_231241_domaci_stad#utm_source=rss&utm_medium=feed&utm_campaign=domaci&utm_content=main
- Křížová, I. (2024, 10. 6.) „Přijde s Turkem a Konečnou zemětřesení na domácí scéně? Měli by se poučit od Babiše, míní Herzmann“. Lidovky.cz. https://www.lidovky.cz/domov/filip-turek-katerina-konecna-jan-herzmann-volby-do-evropskeho-parlamentu-eurovolby-andrej-babis-miro.A240610_145105_In_domov_pev
- Mahdalová, K.; Škop, M. (2024, 12. 6.) „Překvapivý pohled do výsledků voleb: Komu voliči utekli a kam „přeběhli““. Seznam Zprávy. <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/volby-eurovolby-presuny-volicu-253771>
- Perknerová, K. (2024, 10. 6.) „Evropské volby otestovaly náladu společnosti: Co vše napověděly výsledky a účast“. Deník. <https://www.denik.cz/cesko-a-eu/eurovolby-2024-vysledky-volebni-ucast-vlada-opozice.html>
- Pospíšilová, E. (2024, 10. 6.) „S Turkem a Konečnou se dá mluvit, to v případě SPOLU nejde, říká Babiš“. iDnes.cz. https://www.idnes.cz/volby/andrej-babis-eurovolby-ano-rozhovor.A240610_164610_volby_tof
- Šebesta, K. (2024, 10. 6.) „Klub Saša. Všichni europoslanci ODS provázání“. Parlamentní listy. <https://www.parlamentnilisty.cz/arena/monitor/Klub-Sasa-Vsichni-europoslanci-ODS-provazani-756688>
- Tvrdouš, J. (2024, 10. 6.) „Vládní voliči jsou naštvaní. Poprvé se to ukázalo naplno“. Deník N. <https://denikn.cz/1448137/vladni-volici-jsou-nastvani-poprve-se-to-ukazalo-naplno/>
- Vachtl, J.; Hejl Hromková, D. (2024, 12. 6.) „Opozice neposílila, říká Fiala. Turka jako ODS revival nevidí, Zahradila nechápe“. iDnes.cz. https://www.idnes.cz/volby/petr-fiala-eurovolby-volby-do-evropskeho-parlamentu-rozhovor.A240611_203303_volby_remy
- Vachtl, J. (2024, 10. 6.) „Turek: Šlachta by byl skvělý ministr vnitra. Nerudové si hluboce nevážím“. iDnes.cz. https://www.idnes.cz/volby/eurovolby-rozhovor-filip-turek-prisaha-a-motoriste-brusel.A240610_142615_volby_chtl

Autor

JAN ROVENSKÝ

Analytik

Vystudoval Filozofickou fakultu Univerzity Karlovy, obor anglistika a politologie, v roce 2008 získal doktorát z politické teorie na univerzitě LUISS Guido Carli v Římě. Patnáct let pracoval v deníku Právo, kde zprvu působil v zahraniční redakci. Od roku 2009 pracoval v politickém oddělení, od roku 2018 do ledna 2021 na pozici zástupce šéfredaktora. Od února 2021 je poradcem předsedy hnutí ANO v oblasti médií.

Vydavatel

INSTITUT PRO POLITIKU A SPOLEČNOST

Posláním Institutu je zkvalitňování českého politického a veřejného prostředí prostřednictvím profesionální a otevřené diskuse a vytvoření živé platformy, která pojmenovává zásadní problémy, vypracovává jejich analýzy a nabízí recepty pro jejich řešení formou spolupráce expertů a politiků, mezinárodních konferencí, seminářů, veřejných diskuzí, politických a společenských analýz dostupných celé české společnosti. Jsme přesvědčeni, že otevřená odborná diskuse a poznání podstaty a příčin jednotlivých problémů jsou nutným předpokladem jakéhokoli úspěšného řešení problémů současné společnosti.

Martinská 2, 110 00 Praha 1

+420 602 502 674

www.politikaspolecnost.cz

office@politikaspolecnost.cz